

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д.н. **Мария Попова**, Софийски университет „Св. Кл. Охридски“, Факултет по журналистика и масова комуникация, катедра „История и теория на журналистиката“, научна област 3.5 Обществени комуникации и информационни науки (Теория на журналистиката и медиите)

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в научна област 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Медии и комуникации – Карикатура в медиите)

с дисертационен труд на тема: **„Характеристики на съвременната карикатура в пресата (Въз основа на case study от вестниците „Сера“, „The Guardian“, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“ и „Le Monde“)**

представен от **Петър Борисов Шойлев**, докторант на самостоятелна подготовка в катедра „История и теория на журналистиката“ на Факултет по журналистика и масова комуникация, Софийски университет „Св. Кл. Охридски“

с научен ръководител: **проф. д-р Здравка Константинова**

I. Представяне на докторанта въз основа на подадената документация

Докторантът е завършил Машинно-електротехническият институт (сега Технически университет), спец. „Електрически станции, мрежи и системи“ през 1959 г, както и ВИИ „Карл Маркс“ (сега УНСС), спец. „Икономика на промишлеността“. Има и специализация в областта на външната търговия. През 2017 г. завършва магистърска програма „Международна журналистика“ във Факултет по журналистика и масова комуникация на Софийски университет „Св. Климент Охридски“. От края на 2019 г. до края на 2022 г. е докторант на самостоятелна подготовка към катедра „История и теория на журналистиката“ по научна специалност „Медии и комуникации (Карикатура в медиите)“. Автор е и на две книги. Има и преподавателски опит в областта на маркетинга, рекламата и лизинга.

II. Оценка на качествата на дисертационния текст

1. Структура и обем.

Дисертационният труд на Петър Шойлев е с общ обем от 259 стр. и включва увод, изложение в три глави, заключение, библиография, приложения.

2. Актуалност на темата.

Дисертацията е посветена на актуалната и интересна тема за възможностите на оригиналната сатирична форма, каквато представляват карикатурите във вестниците, да влияе върху възприятията на аудиторията при оценка на международните събития. Като журналистическа форма карикатурите съществуват от самото зараждане на журналистическата професия, но тяхното въздействие върху обществото е определящо и те остават предпочитано средство за представяне на важни социални и политически проблеми.

3. Цели, обект, предмет и съдържание.

В **увода** докторантът ясно е определил целта, обекта и предмета на своето изследване. **Основната цел** е да се открият характеристиките на журналистическата карикатура в контекста на значими международни събития. **Предмет** на изследване са карикатурите, публикувани в електронните издания на четири големи европейски вестника – българския в. „Сега”, британския в. „The Guardian”, немския в. „Frankfurter Allgemeine Zeitung” и френския в. „Le Monde“ в периода между 2015 г. и 2021 г. Наблюдаваните 65 карикатури са оценявани въз основа на признаци като релевантност на темата, изразителност на посланието, креативност и оригиналност, визуална ефективност и исторически контекст.

В **първа глава** на дисертацията са включени дефиниции, описание и значение на карикатурите, съобразно позициите на различни изследователи и карикатуристи. Направен е кратък исторически преглед на развитието на карикатурата от Ренесанса до днес и са представени особеностите в работата на някои от интересните ѝ представители. Основното разбиране на докторанта е, че карикатурата е изкуство, но и инструмент за социална критика, уникално средство за комуникация, чрез което журналистите-карикатуристи могат да представят своя сатиричен и политически коментар на отделни събития. Описани са някои от преобладаващите варианти на карикатурите (политически, социални, хумористични, икономически, литературни, художествени). Поставен е акцент върху политическата карикатура съобразно нейната същност, характеристики, влияние върху политиката, проявим социален ефект. Изложени са някои от методите за изследване на карикатурите спрямо възможностите за избор на тема и обект за окарикуряване, причини за въздействието им върху аудиторията. Описани са и критериите, съобразно които се извършва емпиричното наблюдение във втора глава, като цвят, периодичност, актуалност, наличие или не на текст, авторство (щатен или външен карикатурист), обекти на изобразяване (хора, животни, събития), излъчване (интелектуално, хумористично, атрактивно) и пр. Заключение на Петър Шойлев е, че „карикатурите са свързани както с политиката, така и с историята на идеите през вековете. Всяка карикатура е послание към обществото, в смисъла на виждането на автора за дадено събитие, личност или случка. И тук можем да отбележим, че осмиването няма за цел да покаже на някой, като какъв го представяш, а желание да го подтикнеш към размишления в дадено направление, както него така и тези, които биха видели тази карикатура.“ (с.56).

В тази пространна част са засегнати и други теми като значимата ролята на медиите и на комуникацията за съвременното общество, доминацията на технологиите и конкретно на конвергенцията и социалните мрежи, особеностите на социалните конфликти, реализацията на медиите като социални институции, особено спрямо отношението им към властта. Очертано е и сравнение между четирите наблюдавани вестника с оглед възможностите им за визуализация в онлайн пространството и социалните мрежи, използването на фотографии, видеоклипове, карикатури и инфографики.

Във **втора глава** на дисертацията е представена историята както на журналистиката в четирите избрани държави, така и историята на конкретните наблюдавани вестници. Констатирано е, че българската карикатура започва с работите на художника Хенри Дембицки и вестниците „Тъпан” и „Будилник”. Определяща е ролята на в. „Стършел“, а сред важните имена на български художници се споменават тези на Чудомир, Райко Алексиев, Илия Бешков, Александър Божинов, Борис Димовски, Доньо Донев, Ивайло Нинов, Ивайло Цветков, Чавдар Николов и др. Подчертана е ролята на в. „Сега“ и неговия водещ карикатурист Христо Комарницки.

Използването на карикатури има голяма значение в Англия, Германия и Франция. Най-авторитетно е влиянието на ключови списания като „Пънч“, „Симплисисимус“ и „Шаривари“. Сред водещите карикатуристи се споменат имената на Стив Бел, Крис Ридел, Бен Дженингс, Ахим Грезер и Хуберт Ленц, Плантю и др.

Основен принос на тази глава е последователното презентирание и описание на конкретни карикатури от всеки от наблюдаваните вестници, които са избрани по седем ключови критерия. Анализът показва, че всички публикувани във в. „Сега“ карикатури са цветни, повечето съдържат текст и са нарисувани от Комарнишки. Главни действащи герои са хора, в голямата си част са с политически (даже вътрешнополитически) характер, разчита се на иронията, стереотипа и алюзията като механизми за въздействие.

Сходно е представянето на карикатурите във в. „Гардиън“, сред които също преобладават цветни изображения, допълнени с текст. Доминират провокацията, парадоксът, алюзията, абсурдът, иронията. Карикатурите се създават както от щатни карикатуристи, така и от други художници, което води до разнообразие в представяния стил. Преобладава политическата тематика, изобразяват се предимно хора, но и предмети. Въздействието разчита на алегорията, иронията и абсурда.

Изводите от наблюдението на карикатурите във в. „Монд“ са, че всички те са цветни и имат текст. Разчита се на иронията, алюзията, абсурда, парадокса. Карикатурите са актуални, с предимно политическа и социална тематика, с изобразяване на хора и предмети. Използват се алегорията, метафората, иронията, абсурда.

Във „Франфуртер Алгемайне Цайтунг“ има както цветни, така и черно-бели карикатури, активно се използва текст, а сред сатирични елементи се набляга на иронията и алюзията. Отново доминират политическите и икономическите теми. Представят се основно хора и предмети, нарисувани от щатните карикатуристи на вестника. Карикатурите са актуални, алегорични и метафорични.

В **трета глава**, през призмата на карикатурата, са разгледани четири социално-политически и икономически събития като Брекзит, срещите на Ким Чен-Ун и Доналд Тръмп, Covid-19 и изборите за президент в САЩ през 2016 и 2020 г. Логично темата за Брекзит е най-активно отразена в „The Guardian“, тъй като пряко засяда британското общество, но е интересна и за останалите вестници, в зависимост от тяхната ангажираност към външната или вътрешна политика на страните им. Останалите теми са представени значително по-кратко. Заключение на докторанта е, че „карикатурата е форма на визуално изразяване, която често използва хумор, сатира и ирония, за да коментира политически събития и фигури. Тя може да бъде силно емоционална и впечатляваща и да предава послания по по-директен и силно зареден начин. Карикатурите могат да акцентират върху ключови проблеми и да предизвикат общественото мнение.“ (с.224)

4. Използвана научна литература.

Използвани са 116 източника, от които 46 статии, студии и монографии на кирилица, 70 на латиница. В дисертацията се включени и 76 цветни и черно-бели карикатури.

5. Автореферат

Представеният автореферат е с обем от 26 стр. и отразява структурата и съдържанието на дисертационния труд.

III. Приноси на дисертационното изследване

Принос на изследването е изборът на интересна, актуална и оригинална тема. Формите за визуализация на медийното съдържание предизвикват общественото внимание през последните години поради повсеместността на интернет и социалните мрежи. Но възможността на изображенията лесно и въздействащо да достигат до аудиторията са оценени от журналистите още от зората на медиите. Затова представянето на средствата, благодарение на които карикатурите съумяват да интерпретират важни социални и политически събития, е от значение за съвременните медийни изследвания. Същевременно карикатурите са сред водещите сатирични жанрове, които успяват чрез хумора и иронията да показват сериозни теми и по този начин да разширяват обхвата на възприятие на съвременния човек. Принос на дисертацията е опитът тяхното влияние да бъде интерпретирано през социологията, културологията, психологията, политологията, медийната теория и изкуствознанието. Приносен характер има и оценката на визуалната комуникация като част от механизмите, чрез които качествената журналистика формира публичния дневен ред на съвременното общество.

IV. Бележки и препоръки

Основната препоръка е свързана с необходимостта от по-ясно формулирана логическа връзка между различните подчасти, което да стабилизира композиционната структура. Би било полезно и бъдещо разширение на собствените заключения. При възможност бих препоръчала текстът да бъде публикуван.

V. Публикации и участия в научни форуми

Докторантът има три публикации по темата на дисертационния труд, които са представени в научното онлайн списание „Медиите на 21 век“ (newmedia21.eu) през октомври 2020 г., октомври 2021 г. и през август 2023 г. Има участие в два научни форума – докторантски семинар и международна научна конференция. Всички текстове отговарят на изискваните стандарти за качество.

VI. Заключение

Дисертационният труд е посветена на важната, интересна и актуална тема за средствата, чрез които карикатурите, като медийно и сатирично средство, успяват да въздействат върху аудиторията по отношение на важни социални и политически събития. Използван е комплексен и научно-обоснован подход, изведени са интересни твърдения. Въз основа на представената дисертация **препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди на ПЕТЪР БОРИСОВ ШОЙЛЕВ образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Медии и комуникации-Карикатура в медиите).**

Дата: 04.01.2024 г.

Рецензент:

/доц. д.н. Мария Попова/